

Баҳодир ХУДОЙБЕРГАНОВ

ҚУЙНИМДАГИ ҚОТИЛ

БАҲОДИР ХУДОЙБЕРГАНОВ

ҚЎЙНИМДАГИ ҚОТИЛ

РОМАН

ТОШКЕНТ
«YANGI NASHR»
2017

УЎК: 821.512.133-3

84(5Ў)7

X-87

Худойберганов Баходир

Қўйнимдаги қотил: Роман. – Т.: “Sharq”, 2017. – 368 б.

ББК 84(5Ў)7

ISBN-978-9943-22-247-2

“Қўйнимдаги қотил” романида баъзи ёшларнинг жиноят оламига кириб қолиши моҳирона ва бадиий тарзда акс эттирилган. Инсон ҳеч қачон ақл-заковатини мол-дунё, мансаб, обрў учунгина сарфламаслиги керак. Дунёда маънавиятдан қудратлироқ, юксакроқ куч йўқ. Бунга эришмоқ учун эса инсон баркамол тарбияланган бўлиши лозим.

Янги асарда ёзувчи жамиятдаги тўғри йўлдан адашган тоифаларнинг яшаш тарзини, айш-ишрат ва нафс балосига гирифтор бўлган кимсаларнинг ўзаро зиддиятларини муфассал тасвирлаб берган. Романда бундай одамларнинг асл бахт-саодатдан йироқлиги, уларнинг тубанлашиб кетганлиги натижасида маънавий инқирозга учрашлари китобхон кўз ўнгида ҳаққоний гавдалантирилган.

ISBN-978-9943-22-247-2

© “Sharq” нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти, 2010.

© «Yangi nashr», 2017 йил.

ВАТАН ВА ИНСОН МАНЗАРЛАРИ

(Ёзувчи Баҳодир Худойбергенов ижоди ҳақида)

Баҳодир Қорақалпоғистоннинг Манғитидан етишиб чиққан истеъдодли ёзувчи. Истеъдодли дейишимга унинг асарлари тўла асос бўла олади. Унинг “Оқибат” (1998) кассаси, шеърлар тўплами “Соғинч” (1999), биринчи романи “Асранган олтин” (2000), иккинчи романи “Тақдир ўйинлари” (2001), учинчиси “Ой нурлари сўнмайди” (2005), 2007 йилда эса “Ўқилмаган мактуб” касса ва ҳикоялар тўплами ҳамда “Лафз” романлари чоп этилган. Шу ўринда ҳали унинг романлари ҳақида гапиришдан олдин Баҳодирнинг ўта камтарлиги ва одамоҳунлиги, меҳнаткашлигини, айниқса унинг бағрикенглигини алоҳида таъкидлашни истардим.

Бошқа касбларни асло камситмаган ҳолда ёзувчи меҳнатининг машаққати ҳақида яна бир бор айтмоқчиман холос.

Ҳанузгача Хоразм ва Қорақалпоқ воҳасидан истеъдодли ёзувчиларнинг чикмаётгани мендек бир нуроний ижодкорни ташвишга солиб келарди. Баҳодирнинг кетма-кет эълон қилинган асарлари адабиётимиздаги ана шу кемтикликни тўлдиргандек бўлди. Баҳодир Худойбергеновнинг барча асарларидаги бош қаҳрамон одамлар ташвиши билан яшайди. Бу йўлда у баъзан адашади, қоқилади, лекин одамларга яхшилик қилишдан толмайди. Бу ҳам ёзувчи ижодидаги самимийлик ва адолатга ташналиқдан далолатдир.

Баҳодир 1959 йилда Амударё туманининг “Қиличбой” жамоа хўжалигида, зиёли оиласида туғилган. Ёшлигидан адабиётга меҳр қўйиб, дастлаб шеър ва ҳикоялар ёзди. Ёзганлари бирин-кетин Республика матбуотида нашр қилина бошлагани унга илҳом бағишлади, янада кўпроқ ижод қилишга ундади. Шу тариқа ёш ёзувчи ижодий изланишлар қилиб чиниқди, қалами тобора чархлана борди.

Баходир ижодида Ватан ва Инсон манзаралари гӯё уйғунлашиб, рамзийлик касб этиб, кўпларга ёқадиган тарзда бадий тасвирга эга бўла борди. “Асранган олтин” романининг бошида шундай тасвирни кўрамиз:

“...Отлик отнинг жиловини тортиб тўхтатди. Оёғини узангига тираб, эгардан кўтарилиб, қўлини пешанасига равоқ қилганча, кунботар томонга узоқ тикилиб қолди. Унинг қора чўғирма остидаги қуёш нуридан қорайган чўзинчоқ юзи, унга ярашган қалин қора қошлари-ю, мўйловини тек қотириб қўйган бургутникидек ўткир нигоҳи унча-мунча қийинчиликларни назар-писанд қилмайдиган мард чавандоз йигитлардан эканлигини аён қилиб турарди.

... У от туёғи остидаги кумдан уфураётган иссиқ ҳовурга-ю, тушаётган коронғиликка ҳам парво қилмай, эгарга боғлоқлик эчки терисидан тикилган сув тўла мешни шошилмай ечиб олди-да, мириқиб сув ичди. Мешни қайта эгарга боғлаётиб, бехос кўзи қибла тарафдаги тепалик ортидан чиқиб келаётган отлиқларга тушди-ю, дарров ўнг қўлини белбоғидаги пичоққа юборди ва дастагидан маҳкам ушлади. Чап қўли билан от жиловини силтаб тортиб, “Юравер” дегандек, этигининг пошнаси билан отининг биқинига секин тепиб қўйди. От лўкиллаганича илдамлади. Отлиқлар уни кўриб, таққа тўхташди. Бир неча дақиқа имо-ишора, пичир-пичир қилишиб, режа тузиб олишди шекилли, улардан икки нафари ажраб, у томонга от солди”.

Одам юрса оёғи қуядиган Чоржўй саҳроси манзаралари ана шундай маҳорат билан чизилади. Асар бобо ва неварга суҳбати билан бошланади. Бу даврамизнинг буюк ёзувчиси Чингиз Айтматовнинг “Оқ кема” қиссаси бошланишига ўхшаб кетади, лекин Баходирнинг болакайи хийла бошқачароқ, у ҳайвон ва жониворлар ҳақида эмас, одамлар ҳақида эртак эшитмоқчи:

“Бува, буважон, эртак айтиб беринг.

– Қайси эртакни айтай, бўтам?

– Айтаверинг, буважон.

– Йўқса, эшит. Бор экану йўқ экан, бир тулки бўлган экан...

– Йўқ, йўқ. Тулкини айтманг, уни биламан.

– Бедана ҳақидаги-чи...

– Йўқ.

– Ана-а. Бўри билан эчки болаларини айтиб берайми?

– Йў-ўқ... керакмас!

– Унда қандай эртак эшитмоқчийдинг, бўтам?

– Анави... одамлар ҳақида борку, ўшани айтиб бера-сиз”.

Баҳодир ушбу романида бир оила сулоласи мисолида уч авлод тақдирида мустабид шўро даврининг аччиқ ва аянчли фожиаларини кўрсатиб беради.

“...Орадан ҳеч қанча ўтмай, Худойберганнинг уйига от минган уч милиция ходими кириб келди. Улар ҳеч нарса-ни сўраб-суриштириб ўтиришмай, Худойберганнинг қўлини орқасига боғлаб, олдиларига солиб олиб кетишди.

Ўғрилик қилган Ўтамурод қолиб, савоб иш қилган Худойберган икки йилга камалди”.

Лекин, асарнинг бош қаҳрамони ҳамиша одамларга яхшилиқ қилиш билан яшайди, роман охирида бобосининг ўлиmidан кейин топилган олтинни ҳам бош қаҳрамон ўз фойдасига эмас элу юртга фойдаси тегадиган ишга, консерва заводи қурилишига сарфламоқчи.

Қаҳрамоннинг мақсади нақадар шарафли, ҳатто унинг учун бойликнинг ҳам ҳеч қандай баҳоси йўқ.

Баҳодирнинг иккинчи романи “Тақдир ўйинлари” да ҳам бош қаҳрамон келажакка юксак ишонч билан яшайди, фаолият кўрсатади.

“Тақдир ўйинлари” романининг бош қаҳрамони Ҳайитбой ўз йўлини ўзи топишга интилувчи ёшлардан. У ҳарбий хизматдан қайтгач, келгуси ҳаётини қандай қуриш ҳақида бош қотиради.

“– Йўлларинг жуда расво экан! Ҳалигача асфальт келмабди. Йўлнинг торлигини айтмайсизми. Устига-устак ҳаммаёқ чанг! – ҳайдовчи норози оҳангда тўнғиллаб қўйди.

– Ҳали бу йўллари соғиниб ҳам қоларсиз, ака! Шундай йўллар қурайликки, қани энди шу томонларга ҳам йўловчи бўлса, деб одам излаб ҳам қоларсиз...”

Асар қаҳрамони йўл қурувчи муҳандис бўлмоқчи. Ҳарбий хизматдан қайтган Ҳайитбойнинг кадрдон кишлоғига олиб бораётган ҳайдовчи билан бўлиб ўтган юқоридаги қисқагина суҳбатда унинг олийжаноб нияти ошқор бўлади, у келажакда йўл қурмоқчи, одамларнинг оғирини енгил қилмоқчи.

Хоразмдан Тошкентга яхши ниятлар билан келган Ҳайитбой биринчи йили ўқишга киролмай, заводга ишга киради. Ҳайитбойнинг муҳаббат борасида ҳам омади чопмайди, кишлоқдош қизи Гулчеҳра ҳам уни ўз “қармоғи”га илинтирмоқчи бўлади. Минг афсуски, Ҳайитбой ҳам анойилардан эмас, ҳар ким айтган гапга ишонавермайди.

Адабиётда яхши асарлар ҳақида “хаётий асар”, “айнан хаётнинг ўзи” деган гаплар юради. Гоҳо эса бадиий асарга айнан ана шу нуқтаи назардан туриб баҳо берилади. Лекин бадиий асар ана шу хаётий воқеа ёки ҳодисаларнинг ички моҳиятини очиб бериши билан кўпроқ кадрлидир. Шу ўринда Баҳодир Худойбергановнинг ўзига хос услубий йўналиши мавжуд. Ёзувчининг бадиий услубида баёнга, лирик чекинишларга жуда кам ўрин берилади, кўпроқ воқеалар жонли учрашувлар, эҳтиросли суҳбатлар орқали ўқувчи кўз олдида намоён бўлади. Ҳатто, бу асарларда қаҳрамонлар ҳолати, руҳий тасвири ҳам ана шу мулоқот-диалоглар орқали очилади.

Кўпгина бошловчи ёзувчилар воқеа ва ҳодисаларни ўз “мен”и орқали ҳам баён қиладилар, шу билан ўз кечинмаларини ўқувчига тез юқтиришга ҳаракат қиладилар. Баҳодир Худойберганов асарларида ёзувчи “мен”ини мутлақо учратмайсиз. У манзара ва ҳолатларни, воқеаларни диалоглар орқали тасвирлайди ва шу усул билан қаҳрамонлар қалбидаги кечинмаларни, хаётларида рўй берган ўзгаришларни кўрсатишга кўпроқ интилади.

Асар қаҳрамони Ҳайитбой таниш-билиш, пора эвазига институтга ўқишга ҳам киради. Бақалок деканнинг уйида

югурдаклик ҳам қилади, унинг данғиллама иморати қурилишида “завхоз”га айланади. Шу тахлит бир қарашда Ҳайтибой инсон сифатида тубанлашиб бораётгандек туюлади. Севган қизи Гулчехра ҳам, кейинчалик танишган қизи Каромат ҳам уни алдайди. Шу ерда Ҳайтибой ажойиб олим Отаназар ака билан танишиб қолиб, унинг суҳбатидан бахраманд бўлади:

“– Сиз пул инсондан устун туради, дедингиз. Нимага асосланиб шундай деяпсиз?”

– Қаерга борманг, энг мушкул муаммо пул билан битади. Каттаконлар учун пул олдида одамнинг қадри тарикча ҳам эмас.

– Катталар деб ҳаммани ҳам айтиш инсофдан эмас. Айримлари сиз айтгандек бўлиши мумкин. Ана ўшалар турли эгри йўллар воситасида ва эгри қўллар ёрдамида сохта обрў ва бойликка интилишади”.

Ушбу тасодифий учрашув Ҳайтибой ҳаётида яхшилик томон ўзгаришларнинг дебочаси бўлиб хизмат қилади, у ҳаётда Отаназар акадек адолатпарвар ва самимий устозга дуч келган эди. Унинг қалбига янги, оромли, изтиробли ва ҳақиқий севги кириб келади, бокира қиз Наргиза билан танишув унинг ҳаётига нур бағишлайди, мактабга ўқитувчиликка ишга ўтади.

Наргизанинг ота-онаси эса қизининг Ҳайтибойга турмушга чиқишига тиш-тирноғи билан қарши туради. Севишганлар бошига турли тўхмат тошлари ёғилади. Асарда ёшларнинг турмуш мураккабликларини, ташвишларини, чигалликларини енгиб ўтганлиги ишончли тасвирланади.

Баходир Худойбергановнинг учинчи романи “Ой нурлари сўнмайди” лирик ва этик тасвир билан бошланади. Сафарниёз ота юраги санчиб қолганда ташқарига чиқиб ой билан дилдан суҳбат қуради:

“– Осмон тўла жимир-жимир юлдуз, ўз нури билан теварак-атрофни ёритаётган оймома ҳам мулойимгина Сафарниёз ота кетидан эргашди. У юрса юрди, тўхтаса тўхтади. Ҳар доим шундай, қачон жароҳати оғриғига чидолмай ташқарига чиқса оймомага дуч келади. Худди

уни кузатиб тургандай, кучли оғриққа гўё малҳам бўладигандай туюлади.

У чап кўксига кафтини қўйиб оймомага термилди. – Раҳмат сенга, оймома, – деди кўкка тикилиб. – Ҳамиша менга ҳамдарад бўласан, нурунгни аямайсан. Ҳатто, яра-ланган кунимда ҳам ўзинг кўриб турдинг, гувоҳ бўлдинг.

Шу-шу бу оғриқ мени ҳамон тинч қўймапти. Унинг азобидан қийналиб ҳам кетдим, оймомажон. Умрим якун топаяпти, шекилли. Худога шукр, ишларимни давом эттирувчилар бор. Улар фарзандларим, шогирдларим ва набираларим. Раҳмат сенга оймома: дилимни чоғлаб юрганнинг, оқшомлари ҳамроҳ бўлганинг, ёқимли нурларингни йўлларимга сочиб турганинг учун, раҳмат.

Мен сендан мингдан-минг розиман, сен ҳам мабодо кўришолмай қолсақ рози бўл, оймомажон. Меҳрингни, нурунгни фарзандларим ва набираларимдан ҳам аяма. Илтимос, уларнинг йўлларини ҳам ёритиб тур, ёлғизлатма, керагида малҳам бўл”.

Инсонлар хилма-хил. Биров гулни севса, бошқа биров дарёни севади. Бу дунёда тоғни севган ҳам бор, боғни севган ҳам бор. Сафарниёз ота эса ойни севади. Сирларини ҳам оймомага айтади. Ҳатто, ўзи ўлиб-нетиб қолса, оймома фарзандларини қўллашига ишонади.

Сафарниёз отанинг ёлғиз ўғли Комилнинг болаликдан бирга ўсган Ҳайдаржон деган бригадир дўсти бор. Икки дўст фарзанд кўришгач, болалари катта бўлишганда куда бўламиз, деб аҳду паймон қилишган. Болалар (Каримжон ва Гулнора) катта бўлишганда уларга нон (патир) синдириб қўйишган, лекин улар Тошкентда ўқимокни ният қилдилар. Каримжон ва Гулнора Тошкентга келиб иккала-си икки жойда яшашади, Каримжон адашиб кириб қолган шафқатсизлар гуруҳи – мафиядан қутулиши учун уйга қайтиб, ҳарбий хизмат сафарига отланади, қайтиб, институтга ўқишга киради. Гулнора эса нафс ва ҳирс балосига йўлиқиб бутунлай бузилиб кетади. Каримжон илгари таниш бўлган мафиябозлар ичига кириб, уларни фош қилишда афғонда бирга хизмат қилган дўсти билан бирга-

ликда уларга қарши кураш олиб боради. Гулнора эса асар охирида ўз-ўзини осиб ўлдиради. Аёлнинг ўлими эркак зотини йиғлатади.

Романнинг қисқача мазмуни шундан иборат. Яхшилик ёмонлик устидан ғолиб чиқади, тантана қилади.

Баҳодир учун 2007 йил омадли йил бўлди, унинг “Ўқилмаган мактуб”, қисса ва ҳикоялар тўплами ҳамда “Лафз” романи нашрдан чиқди. Унинг “Ўқилмаган мактуб” киссаси болалар ҳаётидан олиб ёзилган. Кўпчилик ижодкорларнинг болалик дунёсига кириши, улар дунёқарашини чуқур идрок этиб асар ёзиши анча мураккаб, лекин Баҳодир болалар дунёсига кириб бориб, қиссада улар психологиясини моҳирлик билан оча олган.

Қиссада безавол болалик шўхликлари тиниқ ва равон тил билан тасвирланади. Эркин ва Сайрам қалбида илк севгининг ниш уриши, болаликнинг бокира туйғулари бадий маҳорат билан акс эттирилади.

Ҳаётда рассом, шоир ва ёзувчилар ўзгалар сезмаган, кўрмаган, ҳис қилмаган ҳодисаларни ўта нозиклик билан ҳис қиладилар, шунинг учун ҳам улар ўзгалардан фарқ қиладилар.

Баҳодирнинг “Лола хиди” деган кичик бир ҳикояси бор, ана унда ёзувчининг нозик дид эгаси, ҳаётга шоирона қарашини кўриш мумкин.

“Қизалоқ лолаларни тутқазди-да, яна излар устида енгил-енгил сакраганча, тўхтаб, уни кутиб турган болакай томон югура кетди...

Мен унга ҳатто, раҳмат ҳам айта олмадим...

Поезд яна йўлга тушди. Қизалоқ билан болакай жилмайганча менга қўл силкитиб қолишди.

Димоғимга нимадир тиқилиб, бўғилгандай бўлдим. Кўксим тўлиб, лолаларни юзимга босдим... хидладим.

Ҳа, унинг хиди бор эди!

Унда шу азиз ва сахий даланинг хиди бор эди.

Унда чексиз осмону оппоқ булутларнинг хиди бор эди...

Унда озод, югурик шамолларнинг, мусаффо-шаффоф

Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/oz/asar/3812> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/3812> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную
версию можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/3812>